

Галоўнае упраўленне адукацыі Гомельскага аблвыканкама

**Дзяржаўная ўстанова адукацыі
«Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі»**

**Выкарыстанне педагагічных тэхнік
і прыёмаў у развіцці маўленчых уменняў малодшых школьнікаў на
ўроках беларускай мовы**

**Зборнік матэрыялаў з вопыту работы педагогаў устаноў адукацыі
Светлагорскага раёна**

Гомель
2018

Р Э Ц Е Н З Е Н Т Ы

Прарэктар па вучэбнай рабоце дзяржаўнай установы адукацыі «Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі» Блажко В.А., начальнік вучэбна-метадычнага аддзела дашкольнай і пачатковай адукацыі дзяржаўнай установы адукацыі «Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі» Мельнікава Г.В., метадыст ВМА гуманітарных дысцыплін Даўгулёва І.А.

Выкарыстанне педагагічных тэхнік і прыёмаў у развіцці маўленчых уменняў малодшых школьнікаў на ўроках беларускай мовы: матэрыялы з вопыту работы педагогаў устаноў адукацыі Светлагорскага раёна / скл. Г.П.Пушчаенка, метадыст вучэбна-метадычнага аддзела дашкольнай і пачатковай адукацыі Гомельскага абласнога інстытута развіцця адукацыі - Гомель, 2018. – 31 с.

© Дзяржаўная установа адукацыі «Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі», 2018.

Уводзіны

Для часткі дзяцей нашай краіны першай мовай, якую яны чуюць ад бацькоў, з'яўляецца руская. Родная мова з усімі яе трапнымі выразамі, каларытамі і сакавітасцю не становіцца для іх мовай дзіцячага мыслення. Асноўныя цяжкасці ў актыўным пазнанні роднай мовы звязаны з недастатковасцю лексічнага і фразеалагічнага запасу ў дзяцей.

Павышэнне ролі культуры ў розных сферах жыццядзейнасці патрабуе ад сістэмы адукацыі фарміравання культурнага чалавека з яго высокімі маральнымі якасцямі, багатагым духоўным светам, камунікатыўнай культурай. У гэтай сувязі трэба адзначыць, што беларуская мова як вучэбны прадмет у пачатковых класах займае вядучае становішча ў вырашэнні пастаўленай задачы.

Настаўнік і вучэбны прадмет, які ён вкладае, цікавыя вучню ў першую чаргу, калі навучальны матэрыял выкладаецца нестандартна. Каб застацца цікавым для сучаснага вучня, настаўнік вымушаны мяняцца сам і мяняць свой погляд да кожнага падрыхтаванага ім урока.

Навучанне беларускай мове накіравана на развіццё моўных здольнасцей малодшых школьнікаў, пашырэнне сферы прымянення беларускай мовы і ўдасканаленне камунікатыўных уменняў і навыкаў. Гэтыя дапаможныя формы арганізацыі працэсу навучання малодшых школьнікаў беларускай мове прызначаны для задавальнення іх патрэб у роднай мове і імкненняў да моўнага самаўдасканалення.

Падрыхтоўка нетрадыцыйных вучэбных заняткаў адымае шмат часу і сіл. Таму вельмі зручна, калі ў распаражэнні настаўніка ёсць электронныя сродкі навучання.

Арганізоўваць працэс навучання беларускай мове такім чынам, каб на кожных вучэбных занятках ствараць сітуацыю выхаду на рэальную маўленчую практыку. Для гэтага актыўна выкарыстоўваць праблемныя пытанні і заданні, якія звязаны з асабістым вопытам вучняў і стымуляцыяй іх творчага мыслення, самастойнасці выказванняў, уключэнне рэсурсных магчымасцей вучняў (інтарэсаў, захапленняў, жаданняў, патрэб) і станоўчых эмоцый (радасці, цікавасці, здзіўлення), стымуляцыі ўмення ўспрымаць і асэнсоўваць вучэбны матэрыял, які прад'яўляецца ў вербальнай форме, выдзяляць галоўнае ў ім, запамінаць, выконваць разумовыя аперацыі. Вучэбныя заняткі па беларускай мове пажадана наладжваць на аснове дыялога, які дазваляе выкарыстоўваць атрыманыя веды на практыцы, каб умець выкарыстоўваць маўленчыя сродкі і сродкі інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій для рашэння камунікатыўных і пазнавальных задач. У выпадку, калі вучань будзе адчуваць сябе актыўным суразмоўцам, засваенне мовы будзе адбывацца не як запамінанне фанетычных, марфалагічных і сінтаксічных ведаў, а як актыўная адаптацыя да інфармацыйнага асяроддзя, падчас якой вучань атрымлівае магчымасць самарэалізавацца, выказацца і атрымаць новую інфармацыю. А таксама навучыцца працаваць з інфармацыяй, слухаць суразмоўцу і весці дыялог, выказваць сваё меркаванне і аргументаваць яго.

Пры выкладанні беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі настаўнік павінен спланаваць свой урок так, каб разам з атрыманнем ведаў аб мове не засталася без павагі і маўленчая дзейнасць вучняў.

У зборніку прадстаўлены матэрыялы з вопыту работы педагогаў школ Светлагорскага раёна па развіцці беларускага маўлення ў дзяцей малодшага школьнага ўзросту.

*Пушчаенка Ганна Пятроўна,
метадыст вучэбна-
метадычнага аддзела
дашкольнага і пачатковага
навучання ДУА “Гомельскі
абласны інстытут развіцця
адукацыі”*

Канспект урока беларускай мовы ў 4 класе

*Закружная Ганна Пятроўна,
настаўнік пачатковых класаў, кваліфікацыйнай
катэгорыі “настаўнік-метадыст”
ДУА “Сярэдняя школа №9 г.Светлагорска”*

Тэма: “Аднародныя члены сказа”

Мэта: фарміраванне ў вучняў першапачатковых ведаў пра аднародныя члены сказа.

Задачы:

навучання –

- пазнаёміць з прыметамі аднародных членаў сказа, з інтанацыяй пералічэння, якой звязваюцца аднародныя члены сказа;
- вучыць знаходзіць у сказах аднародныя дзейнікі, выказнікі, даданыя члены, будаваць сказы з аднароднымі членамі;
- развіваць інтанацыйныя навыкі, граматычны лад маўлення;

развіцця -

- ствараць умовы для развіцця пазнавальнай цікаўнасці вучняў;
- садзейнічаць развіццю памяці, увагі, камунікатыўных уменняў вучняў;

выхавання -

- садзейнічаць развіццю актыўнасці і дапытлівасці;
- выходзіць цікавасць да вывучэння беларускай мовы.

Тып урока: урок вывучэння і першаснага замацавання ведаў

Ход урока

Этап I. Арганізацыйны.

Псіхалагічны настрой.

Настаўнік:

- Вітаю вас, мае дапытлівыя чацверакласнікі.

Псіхалагічная гульня “Дыскамфорт дня”

Настаўнік:

Любую справу трэба пачынаць толькі са станоўчымі эмоцыямі.

Прапаную вам напісаць на паперы свае негатыўныя адчуванні за гэты дзень, разарваць на дробныя кавалачкі аркуш паперы і выкінуць, як смецце. *(Вучні выконваюць).*

Настаўнік:

- Цяпер можна смела пачынаць рабіць новыя адкрыцці.

Этап II. Актualізацыя атрыманых раней ведаў.

1.Каліграфічная хвілінка.

Настаўнік:

- Прапаную вам па апорных словах і словазлучэннях здагадацца, з якой парой года будзе звязаны змест многіх практыкаванняў на ўроку. Увага. Парывы ветру, бабіна лета, чырвоныя гронкі, ураджай, шапаціць пад нагамі, жураўліны клін.

Вучні:

- Размова ідзе пра восень.

Настаўнік:

- Так. Восеньскі ветрык зазірнуў і да нас на ўрок. Нахіліў галінкі, але толькі крыху, каб не зламаць, расставіў любімыя ім літары вось такім чынам:
/в|о|с|е|н|ь| (Настаўнік паказвае ўзор выканання хвілінкі каліграфіі на дошцы.
Вучні выконваюць заданне па ўзору.)

2. Арфаграфічная размінка

- Нягледзячы на сумоту і дажджлівасць надвор'я, восень – вельмі прыгожая пара, шмат разоў апетая ў вершах беларускіх пісьменнікаў. Прачытайце, калі ласка, урывак з верша. (Вучні чытаюць шэптам, затым 2 вучні па чарзе – уголас. Настаўнік пры неабходнасці выпраўляе памылкі.)

Шапацяць, шалясцяць

Залацістыя,

Увысь галінкі глядзяць

Пусталістыя.

- Успомніце, з якога твора гэтыя радкі? Хто яго аўтар?

Вучні:

- Янка Купала. “Лістапад”.

Настаўнік:

- Гэтыя ўзнёслыя вершаваныя радкі дапамогуць правесці гульнію “Пошук арфаграм”. Пры дапамозе стыкераў пазначце арфаграмы на плакаце і назавіце іх. (Вучні прымацоўваюць да плаката з вершаванымі радкамі стыкеры, называюць арфаграмы.)

3. “Моўная размінка”

Настаўнік:

- З пачуццём замілавання дзеці пішуць сачыненні на тэму “Восень”. Я хачу вам зачытаць некалькі сказаў з вучнёўскіх сшыткаў, але ад восеньскага ветрыку голас прападае...

Гульня “Голас прапаў” (Настаўнік вымаўляе сказ, адно са слоў не прагаворвае ўслых. Вучні ўзнаўляюць сказ.)

Лес восенню вельмі (прыгожы).

На (сцяжынку) падае пажоўклае лісце.

На пнях растуць цэлымі (сямейкамі) апенькі.

Перасталі (спяваць) птушкі.

Цэлы (тыдзень) лье халодны дождж.

- А якія сказы на тэму “Восень” вы можаце прыдумаць?

(Адказы дзяцей.)

Этап III. Знаёмства з тэмай урока. Пастаноўка мэты і задач урока.

Настаўнік:

- Сёння нас чакаюць новыя адкрыцці ў Краіне Спадарыні Мовы.

Каб даведацца, як гучыць тэма нашага ўрока, паспрабуйце знайсці ключ ад шыфроўкі і прачытаць тое, што запісана на дошцы.

**GGGGAGDGGHGAGPGOGGGDGHGGGЫGY GЧГЛGGGEGHGY
CGKGAG3GA.** (Аднародныя члены сказа.)

- Вы вызначылі тэму ўрока. Падумайце, якія задачы будзем сёння вырашаць?

Прыкладныя адказы дзяцей:

- Зразумеем, якія словы называюцца “аднароднымі членамі сказа”.
- Вызначым, для чаго патрэбныя аднародныя члены сказа.
- Зможам іх вызначыць у сказе.
- Будзем складаць (прыдумваць) сказы з аднароднымі членамі сказа.

(Настаўнік пры неабходнасці дапаўняе і ўдакладняе адказы дзяцей, скарачана фіксуе задачы ўрока на дошцы.)

Настаўнік:

- Вельмі важна сёння навучыцца правільна чытаць сказы з аднароднымі членамі сказа. Таму назаву яшчэ адну задачу нашага ўрока – працаваць над правільнай інтанацыяй пры чытанні сказаў з аднароднымі членамі.

Этап IV. Знаёмства з новым матэрыялам. Арганізацыя даследчай дзейнасці дзяцей.

1. Работа над засваеннем паняцця “аднародныя члены сказа”.

Фармулёўка правіла.

Настаўнік:

- Прапаную вам параўнаць два сказы. Адзін з іх – з аднароднымі членамі сказа. Здагадайцеся, які.

Адлятаюць у вырай буслы.

Адлятаюць у вырай буслы, жураўлі, качкі.

Настаўнік *(пасля правільнай здагадкі дзяцей)*:

- Вы правільна вырашылі. Гэты сказ – “Адлятаюць у вырай жураўлі, буслы, качкі”. Як вы лічаце, якія словы ў гэтым сказе з’яўляюцца аднароднымі членамі сказа?

Вучні:

- Ластаўкі, качкі, буслы.

Настаўнік:

- Гэтыя словы (Настаўнік падкрэслівае на дошцы: жураўлі, буслы, качкі.) маюць падабенства паміж сабой – прыметы аднародных членаў сказа *(На дошцы вывешваецца назва дынамічнай табліцы.)*. Прапаную вам назваць іх.

Вучні (прыкладныя адказы):

- Усе гэтыя словы - назоўнікі. *(У гэтым выпадку настаўнік прыводзіць контр-прыклад: “Лісце шамаціць, ляціць, апускаецца.”. У гэтым сказе таксама ёсць аднародныя члены сказа, але гэта не назоўнікі.)*

Вучні:

- Словы адказваюць на аднолькавыя пытанні.

Настаўнік:

- Дакажыце свае меркаванні. Для гэтага адшукайце слова, ад якога вы паставіце пытанне.

Вучні:

- Гэта слова – “адлятаюць”.

Настаўнік:

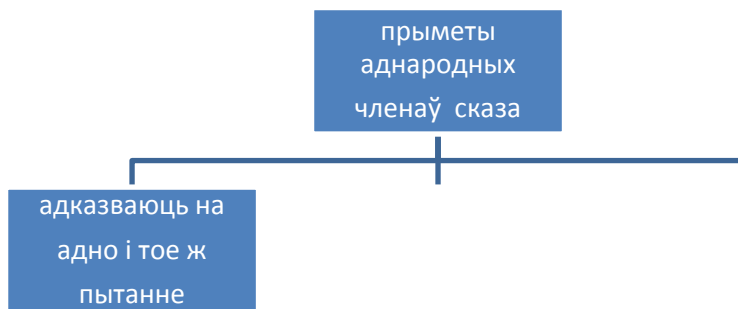
- Правільна. Пастаўце пытанне да кожнага з аднародных членаў сказа. *(Настаўнік фіксуе адказы дзяцей на дошцы.)*

адлятаюць (хто?) жураўлі

адлятаюць (хто?) буслы

адлятаюць (хто?) качкі

- Вельмі добра! Вы ўжо назвалі першую прымету аднародных членаў сказа. (Настаўнік прымацоўвае да левай частцы дошкі модуль схемы “адказваюць на адно і тое ж пытанне”.)

- Яшчэ раз звярніце ўвагу на запісы на дошцы. Чым яны падобныя паміж сабой?

Вучні:

- Ставяцца аднолькавыя пытанні.
- Пытанні ставяцца ад аднаго і таго ж слова – “адлятаюць”.

Настаўнік:

- Вы зараз назвалі ўжо другую прымету аднародных членаў сказа - “Пытанні ставяцца ад аднаго і таго ж слова”. Прапаную вам сфармуляваць яе інакш. Працягвайце выказванне:

“Аднародныя члены сказа заўсёды адносяцца да ...”

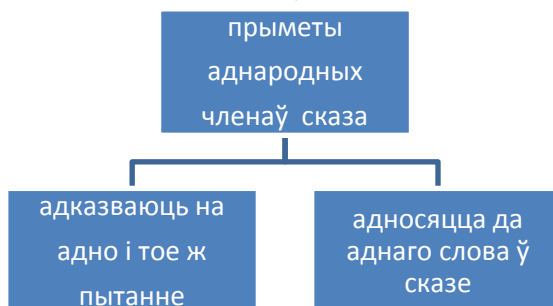
Вучні:

- Адносяцца да аднаго слова ў сказе.

Настаўнік паказвае стрэлкамі на дошцы:

Адлятаюць у вырай жураўлі, буслы, качкі.

(Да левай часткі дошкі прымацоўваецца модуль схемы са словамі “адносяцца да аднаго слова ў сказе”.)

Настаўнік:

- У вас ужо з’явілася магчымаць адказаць на пытанне: “Якія словы можна назваць аднароднымі членамі сказа?” Калі складана адказаць, карыстайцеся апорамі на дошцы. (Настаўнік выклікае спачатку вучня, які можа паказаць прыклад адказу на прапанаванае пытанне. Затым – вучняў, у якіх існуюць некаторыя складанасці з фармулёўкай правілаў.)

Настаўнік:

- Пры падрыхтоўцы дамашняга задання абавязкова паўтарыце новае правіла. Адкажыце, на якой старонцы падручніка яно змешчана?

Вучні:

- На старонцы 45.

Настаўнік:

- Прачытайце правіла яшчэ раз услых. (Вучні чытаюць упаўголаса.)

ФІЗКУЛЬТХВІЛІНКА

Вецер дрэва пагайдаў, *(пацягнуцца рукамі і ўсім целам угару нахіліцца ўправа, улева)*

Лісце ў неба падкідаў, *(прысесці, "сабраць лісце", хутка ўстаць, "падкінуць лісце")*

Дзьмуў на хмары ды аблокі, *(нахіліцца целам наперад (прамыя рукі адвесці назад, падзьмуць)*

Па траве пусціўся ў скокі! *(паскакаць)*

Ён віхурай закруціўся, *(раскінуўшы рукі ўбакі, пакружыцца)*

Ды спыніўся, бо стаміўся!*(прысесці, глыбокі ўдых-выдах)*

2. Канструяванне сказа з аднароднымі членамі сказа. Калектыўная работа.

Настаўнік:

- Прачытайце сказы на дошцы.

Вучні:

- Ападае лісце з клёнаў. Ападае лісце з бяроз. Ападае лісце з таполяў.

Настаўнік:

- Замяніце тры сказы адным.

Вучні:

- Ападае лісце з клёнаў, бяроз, таполяў.

Настаўнік:

- Запішыце ў сшыткі гэты сказ. Падкрэсліце дзейнік і выказнік. (Лісце ападае) Назавіце аднародныя члены сказа.

Вучні:

- Клёнаў, бяроз, таполяў.

Настаўнік:

- Пастаўце пытанні да аднародных членаў сказа.

Вучні:

- З чаго? Адкуль?

Настаўнік:

- Якімі членамі сказа з'яўляюцца аднародныя члены сказа?

Вучні:

- Даданымі членамі сказа.

Настаўнік:

- Як падкрэсліце? (Хвалістай лініяй.)

Этап V. Замацаванне новага матэрыялу.

1. Аналіз сказаў з аднароднымі членамі. Вызначэнне сінтаксічнай ролі аднародных членаў сказа.

Настаўнік:

- Зараз прапаную папрацаваць у пары. Спачатку вам неабходна выбраць з канверта сказы з аднароднымі членамі. Затым - падкрэсліць словы, якія з'яўляюцца аднароднымі членамі сказа. *(Наборы сказаў прапануюцца аднолькавыя для ўсіх вучняў:*

1. *Праз хвіліну загрузатаў, загрымеў гром.*

2. *Восень упрыгожыла наваколле чырвонымі, жоўтымі, аранжавымі фарбамі.*

3. *Мядзведзі, вожыкі, барсукі рыхтуюцца да зімняй спячкі.*

4. *Загрузатаў гром.*

5. *Восень упрыгожыла наваколле.*

6. *Барсукі рыхтуюцца да зімняй спячкі.*

Работа ў парах. *(Адна пара вучняў працуе каля дошкі.)*

Настаўнік *(звяртаецца да вучняў каля дошкі):*

- Прачытайце сказы, якія вы выбралі.

Настаўнік *(звяртаецца да класа):*

- Ацаніце працу вашых аднакласнікаў пры дапамозе сігнальных картак. *(Калі заданне выканана правільна, вучні паказваюць картку зялёнага колеру, калі з памылкамі, – жоўтага, калі не справіліся з заданнем – чырвонага колеру.) Пасля ацэнкі выканання задання вучнямі настаўнікам арганізуецца гутарка.*

- Чаму вы згадзіліся з такім выбарам? Раствлумачце. Дзе дапушчаны памылкі? Што можаце параіць аднакласнікам?

Настаўнік *(Звяртаецца да дзяцей каля дошкі.):*

- Дакажыце, што вы выбралі сказы правільна. Як вы будзеце даказваць правільнасць выбару?

Вучні:

- Будзем ставіць пытанні да аднародных членаў сказа, называць слова, да якога адносяцца аднародныя члены сказа. *(На прыкладзе аднаго са сказаў вучань каля дошкі тлумачыць свой выбар.)*

Настаўнік:

- У кожным са сказаў словы падкрэслены па-рознаму - у залежнасці, якімі членамі сказа яны з'яўляюцца. Які вывад можна зрабіць?

Вучні:

- Сустрэкаюцца сказы з аднароднымі дзейнікамі, выказнікамі, аднароднымі даданымі членамі сказа.

Настаўнік:

- У першым сказе вы падкрэслілі аднародныя выказнікі *(Настаўнік ставіць “+” у табліцу, запісвае словы), у другім - ...* Калі ласка, адкажыце, як далей запоўніць табліцу.

(Табліца запаўняецца па ходзе адказаў дзяцей.)

№ сказа	Аднародныя члены сказа	
	Галоўныя	
	дзеянік	выказнік
		Даданыя

1		+	
		<i>загрукатаў, загрымеў</i>	
2			+
			<i>чырвонымі, жоўтымі, аранжавымі</i>
3	+		
	<i>мядзведзі, вожыкі, барсукі</i>		

Настаўнік:

- Назавіце сказ, які падыходзіць да схемы.

Вучні: Д.ч. _____, _____ .

- Праз хвіліну загрукатаў, загрымеў гром.

Настаўнік:

- Запішыце яго ў сшыткі. Падкрэсліце аднародныя члены сказа. Да якога слова яны адносяцца? (Гром.)

- Ці можна сцвярджаць тое, што аднародныя члены сказа знаходзяцца толькі ў пачатку сказа?

Вучні:

- Не, аднародныя члены сказа могуць быць і ў пачатку, і ў сярэдзіне, і ў канцы сказа.

Настаўнік:

- Вось чаму трэба быць вельмі ўважлівымі, каб правільна вызначыць аднародныя члены сказа.

2. Работа над вызначэннем ролі аднародных членаў сказа ў мове. Інтаніраванне сказаў з аднароднымі членамі сказа.

Настаўнік:

- Зараз я прапаную вам параўнаць два сказы. Прыслухайцеся да іх гучання.

Восень упрыгожыла наваколле фарбамі.

Восень упрыгожыла наваколле чырвонымі, жоўтымі, аранжавымі фарбамі.

- Які сказ вам больш спадабаўся? Якія словы на гэта паўплывалі?

Ці можна сказаць, што аднародныя члены сказа робяць мову больш яркай, дакладнай і выразнай? Зараз мы прывядзем прыклады і папрацуем над выразнасцю мовы. Спачатку перакладзем сказ з рускай мовы на беларускую, а затым дапоўнім атрыманыя сказы аднароднымі членамі сказа.

Гульня “Перакладчыкі”

На улице идет дождь.

На вуліцы ідзе дождж.

На вуліцы ідзе брыдкі, халодны дождж.

Белка насобирала на зиму грибов.

Вавёрка назбірала на зіму грыбоў.

Вавёрка назбірала на зіму грыбоў і арэхаў.

Настаўнік:

- Зараз прапаную вам паслухаць, як вучні нашага класа прачыталі чыстагаворку, дзе сустрэліся аднародныя члены сказа. Ваша задача – вызначыць, хто прачытаў выразна.

Аўдзіраванне. (Выкарыстоўваецца аўдыёзапіс рознага чытання трох вучняў класа чыстагаворкі:

Рыжыкі, баравікі, лісічкі

Прынеслі ў кошыках сястрычкі.)

(Ацэнка пачутага. Адказы дзяцей.)

Настаўнік:

- Чаму вы так вырашылі?

Настаўнік:

- Сапраўды, пры чытанні сказаў з аднароднымі членамі неабходна выкарыстоўваць інтанацыю пералічэння. Для гэтага трэба выдзеліць кожны з аднародных членаў сказа голасам, зрабіць паміж імі невялікія паўзы.

- Разгарніце падручнік на ст. 46. Шрыфт і абазначэнні напамінаюць пра інтанацыю пералічэння. (Настаўнік паказвае ўзор чытання. Затым прапануе некалькім вучням прачытаць сказ.)

- Запішыце гэты сказ у сшыткі. (Адзін вучань працуе каля дошкі.) Падкрэсліце дзейнік, выказнік. Назаві аднародныя члены сказа. Якімі членамі сказа яны з'яўляюцца? Якое пытанне паставіце да аднародных членаў сказа? Назавіце слова, да якога яны адносяцца.

Этап VI. Першасная праверка засваення ведаў.

Настаўнік:

- Прапаную вам праверыць, наколькі вы добра засвоілі новы матэрыял. (Вучням прапануецца выканаць тэст.)

ТЭСТ

Пазнач знакам + сказ з аднароднымі членамі. **Бабуля сабрала ўраджай бульбы, морквы, капусты.**

Са школьнага ўчастка сабралі ўраджай.

1. Пазнач знакам + колькасць аднародных членаў у сказе.

Схаваліся ад вовеньскага холоду мошкі, жучкі і матылькі.

2

3

0

2. Выберы правільнае сцверджанне. Пазнач знакам +.

Члены сказа называюцца аднароднымі, калі яны

адказваюць на розныя пытанні;

пішуцца з аднолькавымі арфаграфамі;

адказваюць на аднолькавыя пытанні і адносяцца да аднаго слова ў сказе.

3. Пазнач знакам + словы, што з'яўляюцца аднароднымі ў сказе

У лесе мы назбіралі шмат баравікоў, падбярэзавікаў.

баравікоў, падбярэзавікаў

мы назбіралі

5. Якімі членамі сказа з'яўляюцца аднародныя члены ў сказе:

Іра, Максім і Наташа пайшлі на экскурсію ў асенні лес.

- выказнікамі
- дзейнікамі
- даданымі членамі сказа

Настаўнік:

- Наколькі вы ўпэўнены ў правільнасці вашых адказаў? (*Вучні даюць ацэнку пры дапамозе сігнальных картак*). Праверце правільнасць па ўзору (*на дошцы*).

- На якое пытанне далі няправільны адказ?
(*Вызначаюцца тыпічныя памылкі дзяцей.*)

Этап VII. Падвядзенне вынікаў урока. Рэфлексія.

Настаўнік:

- Звярніце ўвагу на задачы ўрока на дошцы. Якія з іх выклікалі цяжкасці? (*Выказванні дзяцей*).

- Што раскажаце дома пра ўрок?

- Ацаніце, наколькі вы добра засвоілі матэрыял новай тэмы.

Прыём “Кубік”.

Вучань бярэ кубік, выбірае колькасць кропак на грані, ацэньваючы сваю працу і настрой. Перадае кубік наступнаму вучню. Як варыянт (пры вялікай колькасці вучняў у класе): да адлюстраваных на дошцы граняў кубіка прымацоўваць стыкеры з выбарачным каментарыем.

Этап VIII. Выстаўленне і каменціраванне адзнак.

Этап IX. Інфармацыя аб дамашнім заданні.

Абавязковае: пр. 68, правіла

Творчае: прыдумаць і запісаць тры сказы на тэму “Восень” з аднароднымі членамі сказа.

Канспект урока беларускай мовы ў 3 класе

*Вярбіцкая Ала Яўгеньеўна,
настаўнік пачатковых класаў
ДУА “Сярэдняя школа №10 г.Светлагорска”*

Тэма: “Роля прыстаўкі і суфікса ва ўтварэнні новых слоў”

Мэта: фарміраваць уменне ўтвараць словы пры дапамозе прыстаўкі і суфіксаў.

Задачы:

- навучыць ўтварэнню новых слоў з дапамогай прыстаўкі і суфікса;
- навучыць рабіць разбор слова па саставе;
- садзейнічаць узбагачэнню слоўнікавага запаса;
- выхоўваць павагу да роднай мовы.

Этап I. Арганізацыйны.

- Добры дзень, паважаныя сябры. Сёння мы з вамі зноў адчуем мілагучнасць, яскравасць і характэрнасць беларускай мовы. А цяпер паслухайце свой унутраны голас. (*Заплюшчышы вочы, дзеці паўтараюць за настаўнікамі*).

- Я буду гаварыць з пачуццём.

- Я буду разважаць.

- Мне трэба развіваць свае маўленне.

- Я спакойны і ўпэўнены ў сабе.

- Расплюшчыце вочкі. Мы гатовы да супрацоўніцтва.

Этап II. Паведамленне тэмы ўрока і мэтанакіраванне.

- Увага на экран. Дапамажыце мне прачытаць тэму ўрока ва ўтварэнні новых слоў.

Р Л   ПР СТ Ё К   С Ф К С
О Я   Ы А І І   У І А

- Як вы думаеце, чаму мы павінны навучыцца на ўроку?

Умець: вызначаць прыстаўку, суфікс у словах. Утвараць новыя словы з дапамогай прыстаўкі і суфікса. Разбіраць словы па саставе.

Ведаць: якую ролю яны выконваюць ва ўтварэнні слоў.

Сённяшні ўрок не зусім звычайны. Мы з вамі паспрабуем стварыць газету.

Праводзіцца слоўнікавая работа па тлумачэнні спецыяльнай лексікі:

рэдактар

карэктар

карэспандэнт

- Калі вы не супраць, я буду галоўным рэдактарам, а вы – супрацоўнікамі газеты. Запішам ў сшытках дату, калі выходзіць наша газета і месца выхаду – клас. (*У сшытках з’яўляецца запіс: дата і класная работа.*)

Этап III. Актualізацыя ведаў.

- Паважаныя супрацоўнікі, перад пачаткам работы над нашай газетай давайце ўспомнім усе, што мы ведаем пра часткі слова. (Метад “Нарратыва”)

Этап IV. Праверка дамашняга задання.

- Дома вы выконвалі самастойнае даследванне. Калі ласка, назвы якіх музыкантаў вы ўтварылі? (*Баяніст, гітарыст, цымбаліст, кларнетыст*)

- Пры дапамозе чаго былі ўтвораны назвы музыкантаў? (*Пры дапамозе суфіксаў –іст-, -ыст-*)

- А хто іграе на трубе? (*трубач*)

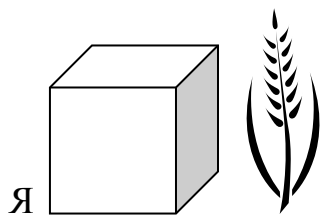
- Пры дапамозе яшчэ якога суфікса можна ўтварыць назву музыканта? (*Пры дапамозе суфікса –ач-*)

Этап V. Падрыхтоўка да актыўнага засваення матэрыяла.

- Утварыце, калі ласка, ад слова песня пры дапамозе суфікса – яр- аднакаранёвае слова. Якое слова атрымалася? (*пясняр*)

- Пясняр - гэта аўтар вершаваных твораў. Якіх беларускіх песняроў вы ведаеце?

Рэбус

(Якуб Колас)

МЯМНМКМА КМУМПМАМЛМА

(Янка Купала)

- У гэтым годзе песнярам беларускай зямлі Я. Купалу і Я. Коласу спаўняецца 135 гадоў з дня нараджэння. Доўгі час яны працавалі ў рэдакцыі газеты “Наша ніва”, дзе друкавалі свае творы. І сёння я прапаную вам скласці сучасны нумар газеты “Наша ніва”, на старонках якой мы размесцім вынікі даследванняў па тэме ўрока. *(На дошцы вывешваецца будучая газета ў неаформленым выглядзе з назвай “Наша ніва”)*

- Першая рубрыка “Віншаванні”.

(Настаўнік вывешвае на дошку ліст з назвай рубрыкі і партрэтамі паэтаў)

Янка Купала і Якуб Колас 135 гадоў з дня нараджэння

(пазней вучань дабавіць у рубрыку сказ “Янка Купала і Якуб Колас – беларускія песняры”)

Хвілінка чыстапісання.

Кк Яя як яр ск сн няр

песня пясняр спяваць

Якуб Колас і Янка Купала – б..ларускія п..сн..ры.

1 радок. – Знайдзіце ніжняе злучэнне літар, верхняе. Запішыце ўвесь радок.

2 радок. – Звярніце ўвагу на другі радок. Пры дапамозе чаго былі ўтвораны аднакаранёвыя словы? *(Пры дапамозе прыстаўкі і суфікса)*

Дакажыце. *(Разбіраюць словы па саставе)*

3 радок. Прачытайце сказ. Якія літары прапушчаны? Растлумачце правапіс прапушчаных галосных літар. Напішыце сказ. *(1 вучань працуе на асобным лістку для газеты, астатнія – у сшытках)*

Этап VI. Этап засваення ведаў.

1. – А зараз мы папрацуем над рубрыкай “Неафіцыйныя назвы абласцей і раёнаў Беларусі”. Утварыце ад назваў гарадоў неафіцыйныя назвы абласцей і раёнаў Беларусі.

Узор: Брэст – Брэстчына

1. Гомель - ... (Гомельшчына)

2. Магілёў - ... (Магілёўшчына)

3. Светлагорск - ... (Светлагоршчына)

4. Мінск - ... (Міншчына)

(Адзін вучань працуе ля дошкі)

- Вызначце, з дапамогай якога суфікса ўтвораны гэтыя словы?

- На Міншчыне нарадзіліся нашы паэты-песняры Я. Колас і Я. Купала.

2. Пры напісанні твораў пісьменнікам неабходна ўмець ужываць аднакаранёвыя словы з рознымі значэннямі. Пераходзім да наступнага этапа нашай даследчай работы. Будзем працаваць над рубрыкай “Лінгвістычныя заданні”. Вам трэба самастойна ўтварыць новыя словы пры дапамозе прыставак. У кожнага з вас на парце ліст самаацэнкі, у якім вы адзначыце правільнасць выканання задання. Увага на экран. (Адзін вучань працуе на асобным лістку для газеты, астатнія ў сшытках.)

Чытаць (пра-, пера-, вы-, за-, у-,)

Самаправерка.

- З якой прыстаўкай нельга ўтварыць новае слова? (у-)

- Хто правільна выканаў заданне, пастаўце хто памыліўся – .

Працягваем работу. Увага на экран.

Сыпаць (раз-, рас-, вы-, да-)

Самаправерка.

- З якой прыстаўкай не ўжываецца гэта слова? Дакажыце. (Паўтарэнне правапісу прыставак на з-, с-)

- Хто правільна выканаў заданне, пастаўце хто памыліўся – .

- Змяшчаем гэтае заданне ў нашай газеце пад рубрыкай “Лінгвістычныя заданні”.

Фізкультхвілінка.

3. - А зараз я прапаную вам работу ў групах. У вас будзе магчымасць паказаць свае веды па тэме нашага даследвання. Будуць працаваць наступныя групы: “Карэспандэнты”, “Рэдактары”, “Карэктары”, “Даследчыкі”. Пасля выканання задання кожны член групы ацэніць якасць сваёй работы, група таксама ацэніць якасць работы кожнага члена групы.

Заданні для груп: “Рэдактары”

- У вершы Я. Коласа “Каток” знайсці словы з памяншальна-ласкальным значэннем і вызначыць у гэтых словах суфікс. Замяніць у вершы словы з памяншальна-ласкальным значэннем на словы без суфіксаў.

Узор: коцік – кот.

Параўнайце, як змяніўся тэкст. (У першым выпадку тэкст быў ласкавым, мілагучным, лагодным. А ў другім - сур’ёзным, менш прывабным.)

“ Карэктары”

- Дапісаць у вершы Я. Коласа “Зіма” прыстаўкі да дзеясловаў.

Зіма

...дышлі марозы,

Рэчкі ...кавалі,

Белыя бярозы

Шэранем ...бралі.

...мялі дарогі

Ветрыкі снягамі.

Лес, як дзед убогі

З доўгімі вусамі.

“ Карэспандэнты”

- Да слоў, якія абазначаюць дзеянні, падбярыце словы-антонімы.
Абзначце прыстаўкі.

Адцяцелі - ... (прыцяцелі)

Уключылі - ... (выключылі)

Заклеіў - ... (адклеіў)

Падплыла - ... (адплыла)

Растлумачце правапіс прыстаўкі ад-

“ Даследчыкі ”

- Да слоў дапішыце роднасныя словы:

а) мужчынскага роду;

б) жаночага роду, вызначце суфіксы

м.р. ж. р.

Узор: рука – ручнік, ручка.

Дождж - ..., ...

Гаспадарка - ..., ...

4. Прэзентацыя даследванняў

Кіраўнікі груп прэзентуюць вынікі работы і змяшчаюць іх на старонках газеты пад рубрыкамі: “Нашы даследванні”, “Выпрабаванні”, “Пошукі”, “Цікаўныя рэчы”.

- Вы добра справіліся з заданнем і ў нашай газеце з’явіліся чатыры новыя рубрыкі.

5. Работа з падручнікам

- А зараз прапаную вам папрацаваць па падручніку. Пры выкананні пр. 100 на стар. 54 у нашай газеце з’явіцца новая рубрыка “Займальна пра словы”.

Работа па варыянтах.

- 1 варыянт выконвае 1 і 2 заданне, 2 варыянт – 3 і 4 заданне. Тым, хто выканае свае заданні - 5 заданне. (*Узаемаправерка*)

- Ацаніце правільнасць выканання задання ў лістах самаацэнкі. (*Вучні ацэньваюць работу суседа па парце*)

- Пакуль вы працавалі, па факсу дайшоў да нас верш Я. Купалы. Калі разгадаеце слова, вы даведаецеся, як называецца верш.

Корань, як у слове зіма.

Прыстаўка, як у слове запісаць.

Суфікс, як у слове гусак.

Канчатак, як у слове грыб. (“Зазімак”)

(Вучань чытае верш Я.Купалы “Зазімак” на памяць)

- Верш я змяшчаю на старонку нашай газеты пад рубрыкай “Літаратурная гасцеўня”.

Этап VII. Дамашняе заданне: стар. 53, пр. 99.

- Уважліва прачытайце заданне. Ці ўсе вам зразумела? Утварыце ад слова лес назву прадмета пры дапамозе суфікса –нік-, назву прыметы пры дапамозе суфікса –н-. (*Ляснік, лясны*)

- Якую літару вы напішаце ў корані? Дакажыце. (*Нагадваюць правіла напісання е-я*)

Этап VIII. Падвядзенне вынікаў.

- Сёння мы з вамі склалі сучасную газету “ Наша ніва”. Для чаго мы складалі газету?

- Складаючы гэту газету, мы з вамі даследавалі ролю суфіксаў і прыставак пры ўтварэнні новых слоў.

Этап IX. Рэфлексія.

- У вас на партах ляжаць рознакаляровыя кругі, на дошцы запісаны словы (кожнае слова мае свой колер). Вам патрэбна выбраць, якім на ваш погляд быў сённяшні ўрок.

дзелавы
цікавы
займальны
карысны
пазнавальны
навучальны

(Вучні прымацоўваюць кругі насупраць слоў, даюць вусныя каментарыі)

- Дзякуй вам, дзеці, за ўрок. Я думаю, што вам цікава было пабыць у ролі супрацоўнікаў газеты, і вы часцей будзеце звяртаць увагу на часопісы і газеты. Гэта вельмі важна ў наш час – час камп’ютараў і інтэрнэта. Любіце сваю родную мову, захапляйцеся яе характарам і мілагучнасцю, шануйце яе.

Канспект урока беларускай мове ў 4 класе

*Асадчая Ала Сцяпанаўна,
настаўнік пачатковых класаў
ДУА “Сярэдняя школа №12 г.Светлагорска”*

Тэма: “Прыметнік як частіна мовы”

Мэта: вучыць вызначаць сэнсавую сувязь паміж прыметнікам і назоўнікам, ставіць пытанні да прыметнікаў, развіваць арфаграфічную пільнасць.

Задачы:

- фарміраваць у дзяцей уменні вызначаць сэнсавую сувязь прыметніка з назоўнікам, ставіць пытанні да прыметнікаў;
- развіваць арфаграфічную пільнасць, памяць, мысленне, кемлівасць, вусную і пісьмовую мову, звязнае маўленне дзяцей;
- выходзіць добразычлівыя адносіны да сяброў; прывіваць любоў да роднай мовы, да Радзімы.

Тып урока : камбінаваны

Ход урока:

Этап I. Арганізацыйны.

Настаўнік: - Весела гучыць званок,
Яго голас нам знаемы,
Запрашае на ўрок
Беларускай мовы!

Эпіграф:

- Родная мова, як і Радзіма:
Жыць і любіць без яе немагчыма...
- Як вы разумееце гэтыя радкі?
- Навошта нам вывучаць беларускую мову?

Арфаграфічная размінка.

Сонца гр..е, прып..кае.
Лё.. на рэчцы затр..шчаў,
Цёплы ве..ер пав..вае,
Хмар даж..лівых нам прыгна..
Вос.. і бусел паказа..ся,
Гусі ..ікія кр..ча..ь.

- Гэта верш ці проза? Дакажыце.
- Назавіце словы, якія рыфмуюцца.
- Устаўце і растлумачце арфаграмы.
- Назавіце часціны мовы (*назоўнікі, прыметнікі, дзеясловы*).

Фізкультвілінка для вачэй.

Хвілінка чыстапісанья.

n, p, t пр пл рв та

Родная зямля -- маці, чужая старонка – мачаха.

Настаўнік: - Што аб'ядноўвае літары *n, p, t*? (*кароткая прамая лінія з закругленнем уверсе і ўнізе*). (*Вучні прапісваюць у сшытках літары і іх злучэнні*)
Прачытайце прыказку. Як вы яе разумееце? Запішыце, падкрэсліце назоўнікі.

Слоўнікавая работа.

Настаўнік: - Рабяты, калі я ішла ў школу, то накрапываў доджык. І змыў некаторыя літары ў слоўнікавых словах. Давайце запішам гэтыя словы ў сшыткі і правільна ўставім літары. (*Узаемаправерка*).

Б...рв...но, д...л...гацыя, до...ка, ...уліца, б...рэт, па...таль...н, с...кунда.

Этап II. Вызначэнне тэмы ўрока. Пастаноўка задач.

Настаўнік: - А зараз паслухайце загадку, і вы зразумеете, пра што пойдзе размова на нашым ўроку.

Я аздабляю нашу мову:

Даю прыметы розным словам.

Зусім не зможаш без мяне ты

Прадмет адрозніць ад прадмета. (П р ы м е т н і к)

- Тэма нашага ўрока “Прыметнік”.

- А чаму мы павінны навучыцца на гэтым уроку?

(*удакладніць і актуалізаваць веды вучняў аб прыметніку як часціне мовы, фарміраваць уменне выкарыстоўваць прыметнікі ў маўленні; выхоўваць любоў да Радзімы, роднай мовы*).

- Давайце ўспомнім, што мы ведаем аб прыметніку (*кластар*).

Прыметнік

Настаўнік: - Падбярэце да кожнага слоўнікавага слова прыметнік (*бервяно сасновае, дэлегацыя міжнародная, дошка класная, вуліца шырокая, паштальён спрытны, секунда хуткая*).

- Зараз мы паглядзім, як па прыметах вы зможаце адгадаць прадмет.

Конкурс “Чые прыметы?”.

(Кожная група чытае загадку, астатнія вучні – называюць прыметнікі).

Летам шэры,
Узімку белы,
Вушы доўгія,
Хвост кароткі.

(З а я ц)

Хвост мой пушысты,
Кажух мой агністы,
Хітрай называюць
І курэй хаваюць.

(Л і с а)

Доўгія шыі,
Чырвоныя ногі,
Белы ды шэры
Ідуць ля дарогі.

(Б у с е л)

Белы, ды не цукар,
Лёгкі, ды не пух,
Нараджаецца лятучым,
Памірае бягучым.

(С н е г)

Носікі вусатыя,
Спінкі паласатыя,
Хвосцікі пушыстыя,
Лапкі кіпцюрыстыя.

(К а т о к)

На градцы -
доўгі ізялёны,
А ў дзежцы -
мокры ды салёны.

(А г у р о к)

Настаўнік: - Які вынік можна зрабіць? Для чаго патрэбны прыметнікі ў нашай мове? (прыметнікі упрыгожваюць, удакладняюць нашу мову, робяць яе больш выразнай).

Фізкультхвілінка.

Устаньце, дзеткі, усміхніцеся,
Зямлі нашай пакланіцеся
За шчаслівы дзень учарашні.
Усе да сонца пацягнуцеся,
Улева, управа нахіліцеся,
Верацёнцам пакруціцеся.
Раз прысядзьце, два прысядзьце
І за парты ціха сядзьце.

Настаўнік: - Якія прыметнікі вам сустрэліся ў фізкультхвілінцы? (*шчаслівы, учарашні*)

Этап III. Замацаванне.

Настаўнік: - Адкрыце, калі ласка, свае падручнікі на ст. 3 і знайдзіце практыкаванне 1. Прачытайце, што трэба зрабіць. (*Работа ў парах. Праверка*)

Работа ў групах.

Настаўнік: - Збярыце прыказку, растлумачце яе сэнс, назавіце прыметнікі разам з назоўнікамі, з якімі яны звязаны.

1-я: Няма смачнейшай вадзіцы, як з роднай крыніцы.

2-я: Чужая старана -- цёмны лес.

3-я: У родным лесе і куст родны.

4-я: Дарагая тая хатка, дзе мяне радзіла матка.

5-я: Мілы той куток, дзе рэзаны пупок.

6-я: Ідзі ў родны край, там і пад елкаю рай.

Этап IV. Вынік урока.

Настаўнік:

- Над якой тэмай працавалі? (*Прыметнік*)
- Я прапаную вам згуляць у гульню **“Размалюй слова”**. На апошніх партах ляжаць лісты з адным словам. Пачынаючы з апошняй парты, вам трэба напісаць па аднаму прыметніку да напісанага слова. (1 рад – *яблык*, 2 рад – *апельсін*, 3 рад – *лімон*).

Тэст “Так – не”

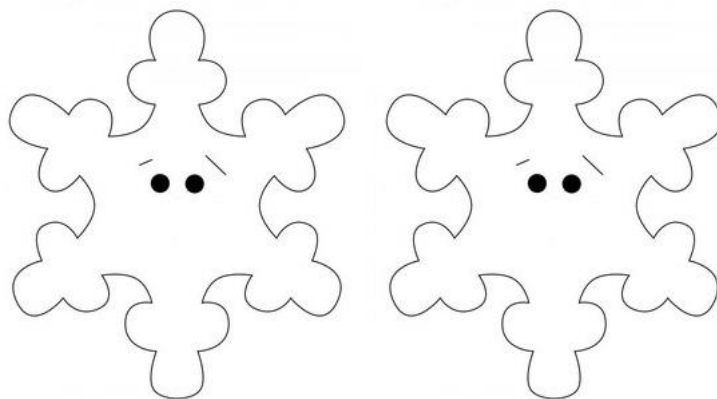
№ п/п	Пытанне	Так	Не
1.	Прыметнік – гэта часціна мовы?	+	
2.	Прыметнік адказвае на пытанні Хто? Што?		-
3.	Прыметнік абазначае прымету прадмета?	+	
4.	Прыметнік адказвае на пытанні Які? Якая? Якое? Якія?	+	
5.	Усе запісаныя словы (белы, воблака, рукзак, чорны, сіні скакаць) прыметнікі?		-
6.	Прыметнік звязаны з назоўнікамі?	+	
7.	Прыметнікі ў сказе падкрэсліваюцца хвалістай рыскай?	+	
8.	Прыметнікі ўпрыгожваюць, удакладняюць, робяць мову больш выразнай?	+	
9.	Прыметнікі ў сказе падкрэсліваюцца адной рыскай?		-
10.	Прыметнікі ў сказе з’яўляюцца даданымі членамі сказа?	+	

Этап V. Дамашняе заданне.

Пр. 6, правіла ст. 3

Этап VI. Рэфлексія.

Настаўнік: - У вас на сталах ляжаць сняжынкi. Калі вам добры настрой, намалюйце сняжынкi ўсмешку, калі не – сум, калі вы ўсе зразумелі і на ўроку вам было легка працаваць замест носа намалюйце - !, калі па тэме ўрока ў вас засталіся пытанні ці было цяжка знаходзіць прыметнікі, то намалюйце - ?. (*Сняжынкi на дошку*)

Канспект урока беларускай мовы ў 4 класе

*Запатылак Алена Іванаўна,
настаўнік пачатковых класаў
ДУА “Сярэдняя школа №8 г.Светлагорска”*

Тэма: “Канчаткі прыметнікаў у давальным склоне”

Мэта: фарміраваць ўменне правільна пісаць канчаткі прыметнікаў у форме давальнага склону.

Задачы:

- садзейнічаць развіццю ўмення знаходзіць у тэксце сэнсава звязаныя паміж сабой назоўнікі і прыметнікі;
- вучыць правільна дапасоўваць прыметнікі да назоўнікаў у родзе, ліку,склоне;
- арганізаваць сітуацыі:
  - для праверкі напісання канчаткаў прыметнікаў па табліцы скланення прыметнікаў;
  - для фарміравання рэфлексіўных навыкаў, кантрольна-ацэначнай дзейнасці;
    - ствараць умовы:
      - для пашырэння слоўнікавага запасу вучняў;
      - для развіцця арфаграфічнай пільнасці, маўлення, камунікатыўных здольнасцей, навыкаў групавога ўзаемадзеяння, умення аналізаваць, абагульняць;
      - забяспечыць: засваенне вучнямі прынцыпаў самарэгуляцыі супрацоўніцтва ў вучэбных сітуацыях.

Тып урока: урок вывучэння і першаснага замацавання ведаў.

Форма правядзення: падарожжа ў краіну Мовазнавію.

Ход урока:

Этап I. Арганізацыйны .

Дзеці пачынаюць урок вершам:

Весела гучыць званок,

Яго голас нам знаёмы

Запрашае на ўрок

Беларускай роднай мовы.

Настаўнік: – Родная мова – душа народа. Пакуль жыве мова, жыве і народ.

– Сёння ў нас незвычайны ўрок. Мы сабраліся, каб зрабіць падарожжа па неабсяжнай краіне Мовазнавіі, уладарка якой – Спадарыня Мова.

З намі разам адправяцца ў падарожжа героі вядомай казкі. А якой – здагадайцеся самі. (Гучыць урывак з казкі Эдуарда Успенскага «Зіма ў Прастаквашына»)

– У хатцы дзядзі Фёдара было цёпла і ўтульна. У печцы трашчалі дровы (*застаўка Шарыка*) і варыўся абед (адказны Матроскін). Яны рыхтаваліся да абеду. Паштальён Печкін быў побач.

Настаўнік: – Як вы думаеце, што трэба пажадаць людзям, калі яны адпраўляюцца ў падарожжа? (*Удачы, поспехаў.*)

– Складаем формулу поспеха. Што патрэбна вучням для таго, каб дабіцца поспехаў? (*Вучням трэба многа ведаць, быць уважлівымі, цярылівымі, умець дружна працаваць разам.*) Запіс на дошцы:

Формула поспеха = веды + увага + супрацоўніцтва + цярпенне

– Пажадаем адзін адному поспехаў! А яшчэ вы павінны быць адказнымі і самакрытычнымі, бо сёння вам давядзецца самастойна ацэньваць сваю работу і выстаўляць сабе балы ў ацэначны ліст:

3 балы – без памылак;

2 балы – 1 памылка;

1 бал – 2 памылкі;

0 балаў – 3 і больш памылак.

(*У кожнага вучня на парце ляжыць ацэначны ліст*)

А падарожнічаць мы будзем на чароўных санях са званочкамі. (*Гучыць музычны запіс*)

Этап II. Актуалізацыя ведаў.

- Адкрылі сшыткі. Дата.....

Прыпынак «Каліграфічны»

Настаўнік: – Дзядзя Фёдар просіць вас выканаць чыстапісанне:

1 радок – напісаць прамыя склады з радковай літарай **р**:

р ра ро ру ры рэ

2 радок – напісаць адваротныя склады з радковай літарай **р** :

ар ор ур ыр эр

Настаўнік: – Запішыце ўзоры, захоўваючы вышыню літар і правільны нахіл. Адзнака.

Прыпынак «Слоўнікавы»

Арфаграфічная хвілінка. Мы працягваем знаёмства з новым правапісам.

Настаўнік: – На дошцы – казачныя героі: дзядзя Фёдар, кот Матроскін, сабака Шарык. Яны спяваюць.

– Колькі ўсяго спевакоў? Як можна сказаць па-іншаму?

(*Тры. Трыя.*)

Трыя – ансамбль з трох выканаўцаў.

Настаўнік: – Хто з іх галоўны? (*Дзядзя Фёдар.*). Замяніце слова **галоўны** навуковым словам – назоўнікам. (*Лідар.*)

Лідар – першы, галоўны.

(*Дзеці запісваюць словы **трыя**, **лідар** у сшыткі*)

Прыпынак «Паўтарай-ка»

Настаўнік: – Адкажыце на пытанні.

– З якой часцінай мовы мы пазнаёмліся на папярэдніх уроках? (*З прыметнікамі*)

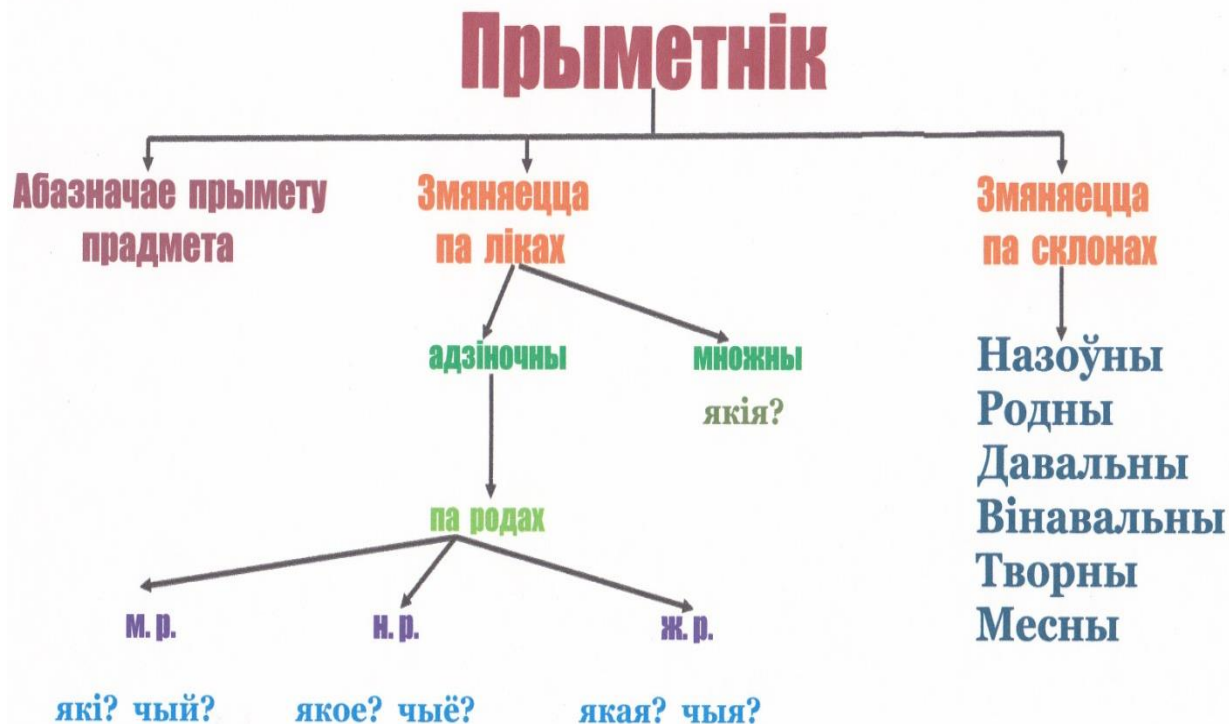
– Што абазначае прыметнік? (*Прымету прадмета.*)

– З якой часцінай мовы звязаны прыметнік? (*З назоўнікамі*)

– Як змяняецца прыметнік ? (Па ліках: адзіночны лік, множны лік)

- Па чым змяняецца прыметнік у адзіночным ліку? (Па родах: м.р. – які? чый?; ж.р. – якая? чыя?; н.р. – якое? чыё?)

Настаўнік:– Па чым яшчэ змяняюцца прыметнікі? (Па склонах.)(Дзеці пералічваюць склоны) (Паступова на дошцы запаўняецца кластар)

Этап III. Вывучэнне новага матэрыялу.

Прыпынак «Тэарэтычны»

Настаўнік: – На папярэдніх уроках мы пазнаёміліся са скланеннем прыметнікаў у назоўным і родным склонах.

Настаўнік:– А якая, на вашу думку тэма нашага ўрока? (Скланенне прыметнікаў давальным склоне.)

Настаўнік:– Якая мэта нашага ўрока? (Засвоіць напісанне склонавых канчаткаў прыметнікаў мужчынскага, жаночага і ніякага роду ў давальным склоне.)

Настаўнік:– А для чаго нам гэта патрэбна? (Каб паглыбіць веды пра прыметнік, прыгожа і правільна гаварыць і пісаць па-беларуску.)

Настаўнік: – Галчанё Хватайка прынесла вам заданне - запоўніць карткі для даследавання. Дапісаць канчаткі прыметнікаў у давальным склоне. Давайце ўспомнім склонавыя канчаткі прыметнікаў у назоўным і родным склонах. Працуеце ў парах. (Ідзе работа ў парах. Праверка выканання. Вучні робяць вывад аб канчатках прыметнікаў у давальным склоне).

Правіла

Этап IV. Першасная праверка новых ведаў і спосабу дзеяння.

Прыпынак «Практычны»

Настаўнік:– Паштальён Печкін прынёс заданне. Кожная група атрымлівае сваё заданне.

Заданне:– работа ў групах – стар. 14, практ. 22

Радуюцца (летняе) цяглу, ішлі насустрач (моцны) ветру, удзячны (лепшы) сябру, дапамог (стары) чалавеку, уручылі (шаноўны) ветэрану, зрабіў (родны) брату, узрадавалася (лішні) білету.

Настаўнік:– А правільна выканаць гэта заданне вам дапаможа «Алгарытм напісання склонавых канчаткаў» і табліцы па тэме «Прыметнік». Заданні: 1, 3 групы – паставіць прыметнікі, што знаходзяцца ў дужках, у давальным склоне; выпісаць прыметнікі з назоўнікамі, вызначыць канчаткі; праверыць іх правапіс па табліцы 2, 4 група – спісаць; паставіць прыметнікі ў давальным склоне; вызначыць іх род. (*Праверка выкананых заданняў*)

Прыпынак «Адначывай-ка»

Фізкультхвілінка

На паляне ў бары
Карагодзілі звяры.
Туп, туп –
ішлі мядзведзі.
А ліса плыла, як лебедзь.
Многа, многа касавокіх
Бегла хуценька ўпрыскокі.
А нязграбныя ваўкі
Нахіляліся ў бакі.

Прыпынак «Творчы»

Настаўнік:–Сабака Шарык прынёс вам фотаздымкі звяроў і заданне. Кожная група атрымлівае выяву жывёлы (*ліса, зубр, вавёрка, воўк, заяц*). Пра яе неабходна скласці загадку, ужываючы толькі прыметнікі.

Настаўнік: – А мы павінны здагадацца, фотаздымак якой жывёлы вы атрымалі. (*Праводзіцца праверка творчага задання*)

Этап V. Кантроль і самакантроль.

Прыпынак «Выніковы»

Настаўнік:– Пра што новае вы даведаліся на ўроку? (*Пра напісанне канчаткаў прыметнікаў мужчынскага, жаночага, ніякага роду ў давальным склоне.*)

Настаўнік:– Дзе мы можам прымяніць новыя веды? (*Пры выкананні дамашняга задання, самастойнай, творчай, кантрольнай работы.*)

Настаўнік:– Кот Матроскін прапануе вам выканаць тэставыя заданні.

Тэст

Абвесці літару з правільным адказам.

1. Прыметнік – гэта:
  - а) часціна мовы;
  - б) частка слова.
2. Прыметнікі змяняюцца:
  - а) па склонах і ліках;
  - б) па родах, ліках і склонах.
3. Род, лік і склон прыметнікаў залежыць ад:
  - а) рода, ліка і склона назоўнікаў, з якімі яны звязаны;

- б) асобы, ліка і спражэння дзеясловаў.
4. Які прыметнік у словазлучэнні ўжываецца ў родным склоне?
- а) дубовы гай;
б) лясную сцежку;
в) шырокай паляны.
5. Які прыметнік у словазлучэнні ўжываецца ў давальным склоне?
- а) галасістага салаўя;
б) дальняму родзічу;
в) пажылы мужчына.

(Самаправерку вучні робяць па ключу: 1 – а; 2 – б; 3 – а; 4 – в; 5 – б)

Настаўнік: – А цяпер падлічыце агульную колькасць балаў, атрыманых за заданні і па табліцы вызначце сваю адзнаку за работу на ўроку.

Этап VI. Дамашняе заданне.

Стар. 16, практ. 25. З асобных слоў складзіце і запішыце сказы. Змяніце, калі неабходна, формы слоў. Знайдзіце ў сказах прыметнікі ў давальным склоне. Вызначце іх род, выдзеліце канчаткі.

Этап VII. Рэфлексія.

Настаўнік:– Якім на ваш погляд атрымаўся наш ўрок? Скажыце пра яго прыметнікамі. (*Цікавы, дзелавы, карысны, пазнавальны ...*)

Настаўнік:– Успомніце і раскажыце верш пра прыметнік.

(Я ўпрыгожваю нашу мову:

Даю прыметы розным словам.

Наўрад ці зможаш без мяне ты

Прадмет адрозніць ад прадмета.)

Настаўнік:– Так сам прыметнік гаворыць пра сябе. Давайце і мы з вамі складзём верш – сінквейн пра прыметнік. Думаю, што гэта часціна мовы заслугоўвае такой павагі.

(Дзеці складаюць сінквейн:

Прыметнік.

Неабходны, цікавы.

Упрыгожвае, удакладняе, дапамагае.

Вобразна апісвае навакольны свет.

Часціна мовы)

– Ці дабіліся мы поспехаў на ўроку? Каб адказаць на гэта пытанне, звернемся да формулы поспеха.

Настаўнік:– Пераадольваючы перашкоды, перамагаючы цяжкасці, вы авалодваеце багаццем мовы, набываеце свой моўны багаж, які «за плячыма не насіць» і які чым большы, тым лягчэйшы. Хай ніколі не згасе ваша жаданне пранікаць у цудаздзейны свет слова. Вы сёння вельмі добра працавалі на ўроку. Малайцы! Дзякуй за ўвагу!

Канспект стымулюючага занятку ў 4 класе

*Мітраховіч Зінаіда Паўлаўна,
настаўнік пачатковых класаў
ДУА “Сярэдня школа №10.Светлагорска”*

Тэма: “Назоўнік”

Мэта: сістэматызаваць веды вучняў пра лексіка-граматычныя прыметы назоўніка

Задачы:

- замацоўваць уменне вызначаць граматычныя прыметы назоўнікаў: род, лік;
- навучыць разбіраць сказ па членах сказа;
- узбагачаць слоўнікавы запас, развіваць інтэлектуальныя здольнасці вучняў, выходзіць цікавасць да роднай мовы.

Этап I. Арганізацыйны.

- Я хачу пачаць наш занятак словамі Сенекі-малодшага: «Аб сваіх здольнасцях чалавек можа пазнаць тады, калі толькі прыменіць іх на справе». Сяння ў вас есць магчымасць прымяніць свае веды на справе. – Што трэба пажадаць людзям, калі яны пачынаюць важную справу? (*поспеху*)

- Давайце зараз успомнім формулу поспеху.

Формула поспеху = веды + увага + супрацоўніцтва + цярпенне

- Жадаю ўсім поспеху!

Этап II. Аб’яўленне тэмы заняткаў і фармуляванне задач.

- Адгадайце загадку:

Спытай мяне: хто ці што гэта?

І дам я назвы ўсім прадметам,

усім паняццям, розным з’явам

гатоў службыць заўсёды я вам. (*назоўнік*)

- Запішыце дату і тэму заняткаў.

- Якія мэты вы паставіце перад сабой? Што вы павінны ведаць і ўмець? (калектыўна ставяцца мэты, якіх трэба дасягнуць на занятках: ведаць, што абазначае назоўнік, на якія пытанні адказвае, якімі членамі сказа з’яўляецца, умець вызначаць род, лік назоўнікаў)

- У кожнага вучня на парце ляжыць лісток поспеху, у якім яны ацэньваюць сваю работу і адзначаюць свой вынік. (*Дадатак 1*)

Этап III. Актualізацыя ведаў.

- З дадзеных слоў выберыце толькі назоўнікі і дакажыце, што словы адносяцца да гэтай часціны мовы: квіцець, легенда, яны, камп’ютар, блакітны, дзясятак, шпарка, фламастар, дзвятка. (*Праверка выкананага задання (самаправерка)*)

- А зараз успомнім усё, што мы ведаем пра назоўнік.

Складанне інтэлект-карты

- Гэтыя веды вам спатрэбяцца пры выкананні заданняў.

- Нашы заняткі пройдуць сёння ў форме гульні “Моўны пейнтбол” (умовы гульні)

Этап IV. Замацаванне новага матэрыялу.

1. Заданне «Канструктар» (выконваюць у сшытак)

- Перастаўце літары так, каб атрымаліся назвы птушак:

сулеб
авонар
авейбер
гулоб

- На якія пытанні адказваюць гэтыя словы? (на пытанне хто?) Чаму?

2. «Перакладчыкі» (на картках, на варыянтах)

1) Влага	-	вільгаць	2) карман	-	кішэня
сирень	-	бэз	скатерць	-	абрус
путешествие	-	падарожжа	улитка	-	смоўж, слімак
гвоздь	-	цвік	обида	-	крыўда
охотник	-	паляўнічы	кузнечик	-	конік
ворот	-	каўнер			
юбка	-	спадніца			

- Якое слова “лішняе”? Чаму? (лішняе слова “смоўж, слімак”, “конік”, таму што адказвае на пытанне хто?, абазначае жывую істоту)
Самаправерка

- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

3. «Адзін – многа» (праца у сшытку)

- Запішыце словы ў два слупкі:

у першы – назоўнікі, якія ўжываюцца толькі ў адзіночным ліку,
у другі – назоўнікі, якія ўжываюцца ў множным ліку:

Цеплыня, радасць, шахматы, цукар, паводзіны, дзверы, неба, чалавек, грудзі, кефір, чарніцы (узаемаправерка)

- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

Пры праверцы:

- Якія яшчэ словы ўжываюцца толькі ў адз. ліку? у множным?

- Ці можна змяніць па ліках слова “месяц”?

месяц – месяцы

(можна, калі слова “месяц” абазначае частку года; нельга, калі абазначае нябеснае цела)

4. “Знайдзі пару”

- Падбярыце да прыметнікаў назоўнікі згодна яго роду (на варыянтах)

1) залаты...	2) балючы...
моцны...	чыгуначны...
шырокі...	паляўнічы...
белая...	доўгі...
салдацкі...	горкі...

Словы для даведак: медаль, гусь, шынель, боль, стэп, сабака, палын, цень, мазоль, насып.

Праверка.

- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

ФІЗКУЛЬТХВІЛІНКА

Адно вока бачыць далёка, а два – яшчэ далей.

Лепей адзін сябар, як дзесяць ворагаў.

Конь на чатырох нагах, і то спатыкаецца.

Не хваліся ў тры дні, а хваліся праз тры гады.

(Выконваць розныя рухі, пачуўшы у прыказцы лічэбнік)

5. “Прыказка распалася” (работа у шывтку)

- З дадзеных слоў складзіце прыказку. У запісаных сказах падкрэсліце галоўныя і даданыя члены сказы. Вызначце род назоўнікаў.

I варыянт: Навука, чалавека, для, сонца, як, жыцця, для.

Азбукі, пачынаюцца, з, усе, веды.

II варыянт: Ад, рукі, навукі, і, розум, мацнеюць.

Золата, веды, даражэй, за.

Самаправерка

- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

- Назавіце назоўнікі, якія ўжываюцца толькі ў адзіночным ліку (сонца, азбука, золата, чалавек, жыццё, розум), толькі ў множным (веды).

6. “Складзі фразеалагізмы” (работа у шывтку)

- Да назоўнікаў, змешчаных у правым слупку, падбярыце прыметнікі з левага слупка так, каб атрымаліся фразеалагізмы. Дзе трэба, змяніце форму слова. Вызначце род назоўнікаў.

бабін	язык
доўгі	схватка
мёртвы	грамата
кітайскі	снег
леташні	лета

Праверка

- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

7. “Словаўтварэнне”. Творчы дыктант (работа у шывтку)

Запісаць адным словам:

- Збудаваць для захоўвання бульбы.
- Ферма, на якой гадуецца звяроў.
- Дробны жук-шкоднік, які грызе кару і драўніну.
- Той, хто пасяліўся ў новым доме або ў новай кватэры.

Праверка: бульбасховішча, звераферма, караед, навасёл.

- Якой часцінай мовы з’яўляюцца гэтыя словы?

- У чым незвычайнасць гэтых слоў? (два корані)

- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

8. Работа ў парах. (Заданне на картках)

- Назоўнікі, што ў дужках, замяніце адпаведнымі назвамі маладых істот.

Пастаўце знакі прыпынку. У першым сказе вызначце часціны мовы.

Маладых (звяроў) _____ гадавалі ў запарку разам. Тут былі і непаваротлівыя (мядзведзі) _____ і жвавныя (лісы) _____ і няўрымслівыя (ваўкі) _____.

Праверка.

- Чым з'яўляюцца назоўнікі ў першым сказе? (даданымі членамі сказа)
- Растлумачце пастаноўку знакаў прыпынку ў другім сказе.
- Адзначце правільнасць выканання ў “лістах поспеху”.

Этап V. Самакантроль ведаў. Падвядзенне вынікаў работы.

Тэст.

Адзначце кружком правільны адказ.

1 варыянт

1. Вызначце назоўнікі мужчынскага роду.

- а) соль
- б) моль
- в) боль
- г) стоць

2. Ад якіх назоўнікаў адзіночнага ліку нельга ўтварыць назоўнікі множнага ліку.

- а) кефір
- б) пшаніца
- в) партфель
- г) лінейка
- д) сарока
- е) лыжка

3. У якіх сказах няправільна ўжыты дзеяслоў?

- а) Гусь шчыпаў траву.
- б) Камень ляжаў ля дарогі.
- в) Медаль ляжаў на сталі.

2 варыянт

1. Вызначце назоўнікі жаночага роду.

- а) шынель
- б) пыл
- в) яблык
- г) гусь

2. Ад якіх назоўнікаў множнага ліку нельга ўтварыць назоўнікі адзіночнага ліку.

- а) адзнакі
- б) вераб'і
- в) акуляры
- г) санкі
- д) канікулы
- е) вазы

3. У якіх сказах няправільна ўжыты дзеяслоў?

- а) Сабака моцна брахала.
- б) Кацяня бегала па хаце.
- в) Медаль ляжаў на сталі.

– Ці дабіліся мы поспеху на занятках? Каб адказаць на гэтае пытанне, звернемся да формулы, якую мы вывелі ў пачатку заняткаў.

Формула поспеху = веда + увага + супрацоўніцтва + цярпенне

- Дзякуй за працу!

Дадатак 1

Лісток поспеху

Заданні	Разумею і змагу дапамагчы	Разумею	Трэба разабрацца	Не ведаю
---------	---------------------------	---------	------------------	----------

	(++)	(+)	(?)	(-)
Словы-назоўнікі				
«Канструктар»				
«Перакладчыкі»				
«Адзін – многа»				
«Знайдзі пару»				
«Прыказка распалася»				
Складанне фрэзалагізмаў				
Словаўтварэнне				
Змяненне назоўнікаў у сказе				

Дадатак 2

Інтэлект-карта “Назоўнік”

